

Ключевые слова: самостоятельная работа, метод обучения, познавательная деятельность, учебная деятельность, активизация.

The interest to pupils' individual work and its role in the educational process has gradually increased nowadays, the methodology and didactic means of its effective organization were more clearly identified. The process of pupils' individual work activities has been considered in the article. The methods of independent work of students while studying a foreign language have been analyzed. Independent work in foreign language lessons is a compulsory component of the learning process and a way to enhance the cognitive activity of students, and its role, content, duration and methods of leadership are determined to study a particular material, its specifics and level of training of students. The practical value of acting ability and effectiveness of using means and methods having been analyzed, which leads to the development of skills of independent pupils' work by the teachers of foreign language have been determined.

Individual (independent) work of pupils helps to increase the effectiveness of study not only in the matter of mastering of knowledge and skills system but also in the development of mental and physical capacity. Independent work is a predominant part of the foreign language lesson; the level of pupils' individuality in the process of independent tasks fulfilling is connected with the manner of their activity, that starts with the action imitating becoming more complicated and then having the highest displays. The leading role of a teacher is also reconsidered

Key words: independent work, method, cognitive activity, educational activity activation, means of teaching, didactic means.

УДК 159.923.4:781.071.2

Дячук Наталія Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ТЕМПЕРАМЕНТ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Стаття присвячена аналізу наукових поглядів на прояв особливостей темпераменту у виконавській діяльності музиканта з точки зору міждисциплінарного поєднання психологічних теорій темпераменту та практики музичного мистецтва. На основі науково-теоретичних методів дослідження виявлені теорії темпераменту особистості, в контексті яких розроблені характеристики темпераменту музиканта-виконавця, виявлені особливості впливу темпераменту виконавця на здійснення ним музичної діяльності, сформульовані педагогічні поради щодо формування індивідуального стилю музично-виконавської діяльності студента-музиканта.

Ключові слова: темперамент, психологічний чинник, музичне мистецтво.

Постановка проблеми. Успішність концертної діяльності молодих виконавців визначається не лише їх музичальністю та музичними здібностями, розумінням стильової інтерпретації музичного твору у ракурсі художньо-образного мислення певного композитора, знаннями суттєвих елементів музичного тексту, відповідних виконавських засобів, володінням виконавським тезаурусом. Реалізація ідеального уявлення музичного образу твору під час виконання заломлюється через психічний конструкт особистості виконавця, в якому центральне місце займає його темперамент. Знання особливостей темпераменту виконавця сприяють підвищенню ефективності музичної діяльності, зумовлюють свідомий підхід до вибору музичного репертуару, визначають стратегію формування виконавських навичок. Тому, організація процесу сучасної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті особистісно-орієнтованого підходу передбачає врахування особливостей темпераменту студентів як психологічного чинника їх виконавської діяльності. Обізнаність в окресленій проблемі дозволить викладачу вищої школи суттєво підвищити рівень викладання фахових дисциплін, а студенту – значно вдосконалити власну виконавську майстерність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До виявлення індивідуально-типологічних особливостей виконавця звертались в своїх працях відомі мистецтвознавці, композитори, педагоги та психологи – Л. Ауер, Л. Бочкарьов, Л. Гольденвейзер, Є. Йоркіна,

Є. Ліберман, Е. Клімов, К. Мартінсен, Г. Нейгауз, В. Петрушин, Б. Теплов, Д. Рабинович, Е. Фішер, Ю. Цагареллі, Г. Ципін та ін. Виконавську характерологію досліджували Б. Асаф'єв, В. Медушевський, Ю. Капустін, В. Москаленко, С. Мальцев, Ю. Кочнев. Інтерпретологічний підхід до виконавської специфіки представлено науковими розвідками В. Віори, Р. Гаммерштейна, Ф. Блома, К. Еренфорта, Е. Фішера та ін. Музикознавчий погляд висвітлюється в трудах Г. Когана, О. Катрич, Д. Рабіновича, С. Савшинського, В. Сирятського, К. Лопушанського, С. Фейнберга та ін. Не дивлячись на різноманітні ракурси розгляду проявів темпераменту у музично-виконавській діяльності, наукових праць, в яких узагальнюються кореляції психічних та поведінкових закономірностей у вітчизняній літературі обмаль, що обумовлює актуальність даної проблеми.

Метою статті є аналіз наукових поглядів на прояв особливостей темпераменту у виконавській діяльності музиканта з точки зору міждисциплінарного поєднання психологічних теорій темпераменту та практики музичного мистецтва.

Результати дослідження. Вивчення теоретичних викладок з окресленої проблеми дозволило зазначити наступне.

Темперамент є динамічною характеристикою психічних процесів і поведінки людини, яка виявляється в швидкості, мінливості, інтенсивності та врівноваженості психічних проявів. На відміну від навичок, здібностей,

характеру, темперамент не змінюється протягом життя людини, передається генетично та обумовлює психічні відмінності між індивідами, зокрема, інтенсивність та стійкість емоцій, емоційну вразливість, темп та енергійність дій тощо. Особливостями темпераменту є те, що він є універсальним (проявляється в усіх сферах життєдіяльності); не залежить від змісту діяльності та поведінки людини (відображує формальний аспект діяльності та поведінки); характеризує ступінь енергетичної напруги (що відбивається на ставленні людини до себе та оточення); корелює з властивостями нервової системи; рано проявляється в дитинстві. Тому темперамент є біологічним фундаментом, на якому особистість формується як соціальна істота, а властивості особистості, обумовлені темпераментом, є найбільш стійкими і довготривалими [6].

Відомо декілька теорій темпераменту. Термін «темперамент» (лат. *temperamentum* – належне співвідношення рис – від *temperare* – змішувати в належному співвідношенні) сходиться до поглядів античної науки на природу індивідуально-психологічних відмінностей. Зародження поняття та розвиток вчення про темперамент пов'язують з представниками гуморального напрямку, що пояснює психологічну сутність людського темпераменту співвідношенням різновидів рідини в організмі (Гален, Гіппократ), характеристиками крові (Аристотель, Кант). Конституційна теорія темпераменту заснована на переконанні в тому, що тип темпераменту індивіда обумовлений характерною будовою його тіла (К. Сіго, Е. Кречмер, У. Шелдон). Психологічний підхід до темпераменту виключає з розгляду конституціональні чинники й зосереджується на зв'язку темпераменту з факторами психологічного змісту (Г. Хейманс, К. Юнг, В. Вундт та ін.). Прихильники факторної (характерологічної) теорії розглядають темперамент в контексті взаємодії декількох біполярних факторів (Г. Айзенк, Л. Терстоун та ін.).

Величезний вплив на розвиток теорії темпераменту здійснили фізіологічні дослідження І. Павлова, які дали змогу пов'язати тип темпераменту людини з типом вищої нервової діяльності та визначили вектор розвитку сучасних теорій, які, зокрема, описують темперамент через набір властивостей та характеристик (В. Мерлін, Б. Теплов, В. Небиліцин, В. Русалов, Я. Стреляу та ін.). Нині теорія темпераменту продовжує вдосконалюватись та збагачуватись різноманітними поглядами. Розглянемо прояви темпераменту музиканта у виконавській діяльності в контексті психологічної теорії К. Юнга, типологічної теорії І. Павлова та структурної теорії В. Мерліна.

Типологію темпераменту К. Юнга побудовано на двох вроджених психологічних ознаках індивіда – провідній орієнтації на зовнішній або внутрішній світ (екстравертний та інтровертний) та провідній функції або формі відображення довкілля (мислинневій, почуттєвій, чуттєвій та інтуїтивній) [10]. З цих чотирьох переважаючих функцій і двох типів установки складаються вісім наочних психологічних типів, які більш детально розроблені в типології Маейрс-Брігс [7].

У класифікації К. Юнга меланхоліки та флегматики відносяться до інтровертів, сангвініки й холеріки – до екстравертів. Для інтроверта характерна спрямованість всіх психічних процесів на нього самого.

Його власне «Я» стає центром психічного життя, саме з цих позицій інтроверт сприймає довколишній світ. Інтроверт незалежний в думках, замкнений, прагне до усамітнення, самодостатній. Для екстраверта центром його інтересів є навколишнє життя, і саме в ній він знаходить джерела для своєї активності. Не стриманий в емоціях, оптиміст. Для нього характерна тяга до широкого кола знайомих і друзів, товариськість, уміння оперативно пристосуватися до будь-якої поточної ситуації, ініціативність, спрямованість до всього нового, невідомого й ризикованого.

Екстраверт на сцені – справжній артист в усіх сенсах цього слова. Публічні виступи – це його стихія. Він упевнений в собі, відкритий глядачам, здатний продемонструвати себе з кращого боку. Невипадково серед знаменитих виконавців екстравертний тип не рідкість (Моцарт, Вагнер, Штраус, Ліст, Рубінштейн, Прокоф'єв, Стравінський, Гілельс, Горюхов). Серед сучасних піаністів звертають на себе увагу абсолютно екстравертної манерою виконання Д. Мацуєв і Ланг Ланг, виступи яких захоплюють та нагадують шоу, що особливо ефектно при наявності бездоганної фортепіанної техніки [2]. Але при недостатній підготовці у музиканта-екстраверта іноді під час концертного виступу виникає емоційне перезбудження, що призводить до розвалу форми або технічних втрат та можливим непередбаченим збоям у тексті. Це є наслідком надмірного бажання блиснути, сподобатися глядачам і стає недоліком.

На думку Д. Кірнарської, інтровертний тип не менш поширений у мистецтві. Це творець, який більше схильний до фантазії та постійного пошуку нових смислів, здатний до глибокого проникнення у виконуваний твір. Хоча його виступи не настільки видовищні, але багаті тембральними фарбами та яскравий образними відкриттями. Інтроверти вирішують інтерпретаторську задачу суб'єктивно, не слідує сліпо авторитетним трактуванням [2]. В середині інтровертованого типу розрізняють розумового, почуттєвого та інтуїтивного інтроверта. Розумовий тип інтроверта ретельно й скрупульозно вибудовує художню концепцію твору, глибоко аналізує деталі музичного тексту, ретельно втілює композиторський задум (Ван Кліберн, Г. Гульд, С. Ріхтер, М. Луганський і Г. Соколов та ін.). Як правило, виконання інтроверта мислителя стабільне, вивірене, ясне, але іноді його звинувачують у надмірній сухості та академічності. Почуттєві інтроверти за своєю природою вразливі та емоційні. У в їх виконанні присутні крихкість, пристрасність, наївність. Вони викликають, як правило, почуття співпереживання у слухачів. Їх виконання свіже, імпровізаційне, легке та артистичне. До почуттєвих інтровертів можна віднести К. Ігумнова, В. Софроніцького, Г. Нейгауза, М. Каллас та ін. Недоліком цього типу темпераменту вважається емоційна нестабільність, яка нерідко спричиняє збої під час концертних виступів. Інтровертний інтуїтивний тип дещо відсторонений від реального світу, живе в світі власних фантазій і містичних мрій. Інтуїти можуть бути забудькуватими, не пунктуальними. Їм притаманна мрійливість, здатність створювати образи і бачити приховане в очевидному (О. Скрябін). Часто їх не розуміють в суспільстві.

І. Павлов пов'язував тип темпераменту людини з типом вищої нервової діяльності. За його теорією прояв індивідуальних відмінностей між людьми обумовлюють такі фундаментальні властивості нервових процесів як збудження та гальмування, їх зрівноваженість й рухливість [6]. Різні поєднання цих властивостей утворюють чотири типи вищої нервової діяльності, які в свою чергу проявляються в чотирьох типах темпераменту: сильний зрівноважений рухливий (сангвінік); сильний незрівноважений рухливий (холерик); сильний зрівноважений інертний (флегматик); слабкий (меланхолік). Спираючись на цю типологію, Є. Йоркіна наводить наступну класифікацію темпераментів музикантів-виконавців: холерик – вулканічний; сангвінік – бійцівський; флегматик – інертний; меланхолік – чутливий; холеро-сангвінік – артистичний; холеро-флегматик – конструктивний; сангвіно-флегматик – пластичний; сангвіно-холерик – імпульсивно-романтичний; флегмато-сангвінік – розсудливий; меланхо-холерик – захоплюваний; меланхо-флегматик – ліричний; холеро-меланхолік – сумбурний; флегмато-меланхолік – пасивний; сангвіно-меланхолік – боязкий; меланхо-сангвінік – аморфний [1].

Є. Федоров вважає, що в музично-виконавській діяльності спостерігається така залежність – музиканти, які мають сильний незрівноважений тип нервової системи (холерики), частіше за інших на сцені знаходяться у стані емоційного збудження, який нагадує «передстартову лихоманку». Виконавці з сильною інертною системою вищої нервової діяльності (флегматики) частіше впадають в стан творчої апатії. Важче інших долають нездорові форми сценічного хвилювання музиканти зі слабким типом нервової системи (меланхоліки) [9].

На основі власного досвіду роботи з музикантами, Є. Федоров розкрив особливості прояву їх темпераменту [9]. Так, на думку автора, у виконавців-флегматиків відносно небагата шкала динамічних відтінків, їм часто бракує артистизму у виконанні. Іноді непомітно для себе вони уповільнюють темп. Відчувають себе скуто, коли змушені звертатися до незвичної композиторської мови. Часто не проявляють ініціативу в організації своїх виступів. Вважають за краще не змінювати партнерів по ансамблю. Працюють методично, спокійно, охоче спираються на раніше придбані виконавські навички. Менше за інших схильні до негативних форм естрадного хвилювання.

Виконавці-холерики, вивчаючи твір, докладають зусилля для досягнення органічної єдності емоційності та раціональності. У виконавській інтерпретації яскраво проявляється вольове начало. Гра холериків, як правило, відрізняється високою артистизмом. Вони прагнуть грати яскраво й виразно. Часто зазнають труднощів в ритмічній організації музичного матеріалу. Мають схильність непомітно для себе прискорювати темп, скорочувати паузи, недотримувати довгі ноти. Важко переживають невдачі.

У виконавців-сангвініків емоційне начало превалює над раціональним, їм доводиться приборкувати некеровані емоції. Працюють нерівно – перед відповідальним виступом багато й захоплено займаються, після виступу – певний час працювати не хочуть. Воліють розучувати п'єси, а не вивчати інструктивні матеріали.

Сангвініки охоче шукають застосування власним творчим силам, виявляють ініціативу в організації виступів, але їм швидко набридає музичний твір, навіть той, який самі вибрали. Гнучко адаптуються до незвичних умов роботи. Невдачі переносять відносно легко.

Дослідник вважає, що виконавці-меланхоліки як правило, дуже ретельно опрацьовують деталі виконання, багато уваги приділяють нюансам інтерпретації. Їм часто бракує масштабності виконання, артистичної розкритості, творчої сміливості. Повільно адаптуються до незвичних умов роботи. Особливо важко страждають від негативних форм сценічного хвилювання. Невдачі переживають надзвичайно болісно [там само].

Яскравими представниками холерика та меланхоліка були видатні музиканти минулого – Ф. Ліст та Ф. Шопен. За спогадами сучасників, Шопен був дуже вразливим, крихким і витонченим. Його виконання відрізнялось тендітністю, поетичністю, м'якістю звучання. Меланхолійність проявилась в багатьох його мазурках, баладах, ноктюрнах. Він підкоряв слухачів тонким ліризмом, неповторним звучанням *piano*. Від своїх учнів Шопен вимагав, щоб в їхній грі була енергія без грубості. Митець не любив грати у великих концертних залах, перед великою публікою, воліючи виступати в невеликих залах і музичних салонах [4].

Повною протилежністю Шопену була натура Ліста. Цей великий виконавець, композитор і диригент любив виступати перед великою публікою. Причому чим більше слухачів були присутні на концерті, тим більше надихався маестро. За це вдалі прихильники іноді після концертів виносили артиста із залу на руках... Ліст вражав уяву сучасників шаленою міццю своєї гри. Знаменитий німецький поет Генріх Гейне, дорікав йому, що його пальці нерідко занадто скажено носяться по клавішах, на що Ліст сором'язливо відповідав, що грози – це його спеціальність [там само].

Структурна теорія темпераменту В. Мерліна є більш сучасною ніж типології К. Юнга та І. Павлова. В ній пропонується розглядати темперамент людини як більш складне структурне явище, зважаючи на те, що традиційних типів темпераменту в чистому вигляді практично не існує. Вчений виділяє більше властивостей темпераменту: сенситивність, реактивність, активність, співвідношення реактивності і активності, темп реакцій, пластичність-ригідність, екстравертованість-інтровертованість [3].

На основі психологічного опису типів темпераменту В. Мерліна, І. Полубоярина запропонувала наступні характеристики темпераментів молодих музикантів [5].

За І. Полубояриною, музикант-холерик стійкий проти втоми, швидкий, енергійний, імпульсивний. Швидко запам'ятовує музичні твори, вкладає багато енергії та сили в процес їх вивчення та виконання. Дуже емоційно їх виконує. Витримує великі навантаження, але протягом короткого часу. Легко пристосовується до нових умов. Любить виконувати ритмічні, мажорні, експресивні твори. Не любить монотонності. Спостерігається підвищена реактивність у переключенні емоцій. Включає у свій репертуар твори різноманітного емоційного забарвлення. Спрямований на оновлення репертуару, його урізноманітнення. Музикант не може повною мірою контролювати емоційні реакції, що може

призводити до конфліктів з іншими музикантами. Реакція на успіх більш спокійна ніж на невдачу. Вразливий до невдач та поразок. Любить ситуації змагання, прагне до участі в конкурсах, фестивалях, музичних олімпіадах.

Для сангвініка характерні швидкі добре координовані рухи. Він спрямований на складні, швидкі, ритмічні музичні твори. Краще працює над творами, які його більше цікавлять, а коли зацікавленість знижується, активність сангвініка різко зменшується. Монотонність діяльності породжує втому, що призводить до помилок та знижує якість виконання. Може довго концентрувати увагу, швидко зосереджується на виконанні конкретних завдань, відповідальний, витривалий на втому та невдачі. Оптиміст, прагне подолати труднощі. Врівноважений і жвавий, не показує хвилювання, до критики ставиться легко. Присутність однокурсників та викладачів не заважає на репетиціях та заняттях. Любить брати участь у конкурсах, фестивалях, музичних олімпіадах. Конкуренція мобілізує його творчий потенціал. Труднощі не викликають відмову від завдань, вирішує їх з легкістю [5].

Флегматик – врівноважений, спокійний та повільний. На вирішення складних ситуацій йому потрібно більше часу ніж холерику та сангвініку, але із такою ситуацією він легко впорається. Терплячий, витриманий, повільно реагує на нові завдання. Музичні твори вибирає повільні, з помірними темпами. Працьовитий, цілеспрямований, прагне досягти результату. Емоційна бідність часто заважає яскраво виконати музичний твір. Флегматику легше працювати самостійно, ніж в ансамблі чи в оркестрі. Обирає музичні твори однорідного емоційного забарвлення, має своє коло

репертуару. Любить успіхи, але невдачі переживає спокійно.

Меланхолік – малоенергійна людина, використовує зайві рухи, діє повільно. Перевагу віддає спокійним, мелодійним творам. Має низьку працездатність і витривалість до стресових ситуацій. Несподівані та складні ситуації в процесі музичної діяльності викликають безпорадність. Швидко втомлюється, тому має схильність до творів малої форми. В присутності незнайомих осіб проявляє невпевненість, хвилювання, мало ініціативний, схильний підкорюватись. Працює краще в ансамблі та оркестрі ніж самостійно. Невдачі викликають відмову від виконавської діяльності. Уникає ситуацій пов'язаних з ризиком. Участь у конкурсах, музичних олімпіадах пов'язана тільки з крайньою необхідністю. Реагує на критику хворобливо, із запізненням [там само].

На думку багатьох вчених [4; 5; 8], не можна стверджувати, що музикант-виконавець певного типу темпераменту може досягти високих сходинок у музично-професійній діяльності, а виконавець з іншим темпераментом – ні. Безперечним є те, що маючи любий тип темпераменту можна сформувати свій індивідуальний стиль музичної діяльності, який виконує компенсаторну роль, нівелює недоліки кожного з типів. Формування індивідуального стилю музично-виконавської діяльності відбувається в процесі професійної підготовки, в якій урахування індивідуально-типологічних особливостей займає важливе місце. Далі наведемо рекомендації для ефективного формування індивідуального музично-виконавського стилю студентів-музикантів із різним типом темпераменту, укладену на основі методичних порад Т. Ткаченко (див. таб. 1).

Таблиця 1.

Педагогічні рекомендації формування індивідуального музично-виконавського стилю студентів-музикантів із різним типом темпераменту

Тип т-ту	Особливості психіки	Умови формування музично-виконавських умінь	Найбільш ефективні форми навчання	Рекомендовані вправи
1	2	3	4	5
Сангвінік	Рухливість, врівноваженість процесів гальмування й збудження; низька імпульсивність.	1. Підтримання інтересу до занять. 2. Постійне оновлення та ускладнення репертуару. 3. Чергування творів з повільним та швидким темпом. 4. Стимулювання самоконтролю й самоаналізу. 5. Чергування творчих та репродуктивних завдань. 6. Демократичний стиль спілкування з викладачем.	Групова; індивідуальна, гра в ансамблі (у т.ч. разом із більш підготовленим студентом), виступи перед аудиторією	Вправи на: самоконтроль і самооцінку, взаємоконтроль, порівняння із зразками, виконання творів різних жанрів, з різною емоційною напругою, імпровізацію; вправи творчі та репродуктивні, у різних темпах.
Холерик	Значна чутливість, висока імпульсивність, збудження переважає над гальмуванням	1. Врівноваженість, довіра, позитивний настрій викладача. 2. Демократичний стиль спілкування з викладачем, створення ситуацій успіху. 3. Самовираження в колективі, визнання однолітків. 4. Об'єктивна оцінка, спонукання до самооцінки, самовиховання. 5. Послідовність та системність у знаннях.	Групова, індивідуальна, гра в ансамблі (у т.ч. разом із викладачем, з менш підготовленим студентом), виступи перед аудиторією	Вправи, які вимагають дотримання ритму; виконання мінорних творів у повільному темпі, ліричного чи епічного характеру, коли студент збуджений; вправи на самооцінку й самоконтроль, порівняння з іншими зразками виконання (у т.ч. невдалими), аутотренінг, імпровізація сценічного перевтілення.

Флегматик	Низькі чутливість, сприйнятливість, вразливість, імпульсивність. Стабільність та врівноваженість	1.Постановка завдань на близьку перспективу. 2.Контроль за виконанням завдань. 3.Спонування до вияву активності,самостійності та творчості. 4.Робота у колективі (ансамблі, з оркестром). 5.Висока вимогливість до студента. 6. Емпатія, оптимізм викладача.7. Посидання на занятті різних видів мистецтв (з метою створення емоційно піднесеної атмосфери). 8.Поступове підвищення темпу вправ, зміна характеру твору.	Індивідуальна, групова, гра в ансамблі, виступи перед аудиторією	Вправи на імпровізацію у швидкому темпі, сценічне перевтілення сприйняття і відтворення творів з яскравими музичними образами, технічні твори у швидкому темпі, виконання творів описового чи ліричного характеру з поступовим переходом до творів патетичних, драматичних, які вимагають значного вияву емоцій та перевтілення.
Меланхолік	Вразливість, висока чутливість, низька імпульсивність, слабкі збудження і гальмування, сповільнені емоційні реакції	1.Ситуації успіху, підкреслена опора на позитивне. 2.Бадьорість, оптимізм викладача, його віра в можливості студента. 3.Стимулювання до яскравого виявлення емоцій. 4.Спрямування на розвиток інструментальної техніки. 5.Спілкування з викладачем на основі дружніх, довірливих стосунків. 6.Емпатія, чуйність викладача, повага у поєднанні з вимогливістю. 7.Використання творів різних жанрів, з яскравими музичними образами. 8.Систематичність занять. 9.Підкреслення успіхів у навчанні в ансамблі. 10. Тривала психологічна підготовка до концертів.	Індивідуальна; гра в ансамблі (зі студентом-сангвініком, викладачем)	аутопентинг, вияв почуттів, комунікативні вправи самостійний пошук виконавської інтерпретації самовираження, імпровізації сценічного перевтілення та ін.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Наукові розвідки проблеми характерних проявів темпераменту у виконавській діяльності музиканта та його впливу на якість концертних виступів знаходяться на перетині психологічних і музикознавчих знань та практики музичного виконавства. Окреслені дослідження покликані виявити ефективні шляхи використання сильних сторін індивідуально-типологічних характеристик особистості та компенсації слабких під час фахової підготовки музиканта-виконавця, головною метою якої є формування індивідуального музично-виконавського стилю. Перефразовуючи видатного

німецького психолога В. Вундта, студентів варто навчити під час щоденних репетицій бути флегматиком, під час втілення музичного образу – меланхоліком; на сцені – перетворюватись на холерика, а під час невдачі – ставати сангвініком.

Проаналізовані в статті наукові погляди, на нашу думку, не є вичерпними та завершеними, адже темпераменти музикантів-виконавців в чистому вигляді зустрічаються рідко, а тому потребують індивідуальної діагностики з використанням вимірювання більшої кількості показників відповідно до сучасних психологічних теорій.

Список використаних джерел

1. Йоркіна Є. Специфічні особливості виконання та інтерпретації музичних творів інструменталістами різних типів // Науковий вісник НАМ 2010. -№3. – С. 107-113.
2. Кирнарская Д.К. Психология музыкальной деятельности: Теория и практика / Д.К. Кирнарская, Н.И. Киященко, К.В. Тарасова. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 368 с.
3. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности / В.С. Мерлин – М.; Педагогика, 1986. – 254 с.
4. Петрушин В. Музыкальная психология / В. Петрушин. – М.: Академический проект, 2008 г. – 400 с.
5. Полубоярина І.І. Роль темперамента у формуванні індивідуального стилю діяльності обдарованих студентів музичних спеціальностей / І.І. Полубоярина // Проблеми сучасної педагогічної освіти [Текст] : зб. наук. праць. – Вип. 37. – Ч. 1 : Серія: Педагогіка і психологія. – Ялта : РВВ КГУ, 2012. – С. 237-244.
6. Сергєєнкова О.П. Загальна психологія / О.П.Сергєєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасека. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.
7. Типология Майерс-Бриггс (МВТИ) [Электронный ресурс]: Психологос: энциклопедия практической психологии. – Режим доступа: http://www.psychologos.ru/articles/view/tipologiya_mayers-briggs_MVTI
8. Ткаченко Т.В. Темперамент студентів музично-педагогічних спеціальностей як чинник виконавської діяльності / Т.В. Ткаченко // *Педагогіка та психологія*: зб. наук. праць / за заг. ред. акад. І. Ф. Прокопенка, чл.-кор. В. І. Лозової. – Х.: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2008. – Вип. 34. – С. 130-138
9. Фёдоров Е.Е. О психологической подготовке музыканта к концертному выступлению / Е.Е. Фёдоров // Вопросы музыковедения (ред. Б.А.Шиндин). – Новосибирская государственная консерватория им. М.И. Глинки, 1999. – С.164-178.
10. Юнг К. Г. Психологические типы [Перевод: София Лорие (под ред. В. Зеленского)] / К.Г. Юнг. – Спб.: Азбука, 2001. – 350 с.

Статья посвящена анализу научных взглядов на проявление особенностей темперамента в исполнительской деятельности музыканта с точки зрения междисциплинарного соединения психологических теорий темперамента и

практики музикального исполнительства. На основе научно-теоретических методов исследования выделены теории темперамента личности, в контексте которых разработаны характеристики темперамента музыканта-исполнителя, охарактеризованы особенности их влияния на осуществление музыкальной деятельности, сформулированы педагогические советы по формированию индивидуального стиля музыкально-исполнительской деятельности студента-музыканта.

Ключевые слова: темперамент, психологический фактор, музыкальное искусство.

The article "Temperament as a psychological factor of musical performance" is devoted to the analysis of scientific frameworks of the display of temperament characteristics in musicians' performances, from the point of view of interdisciplinary combination of psychological theory of temperament and practice of musical performance. Based on the scientific and theoretical research methods, temperament theories of personality are revealed (psychological theory of Carl Jung, I. Pavlov typological theory and structural theory of W. Merlin), in the context of which developed of such researchers as Kirnarska D., E. Yorkina, E. Fedorov, and I. Poluboryanyna developed the characteristics of musician temperament. The outlined scientific research forms the basis of modern domestic approach to identify the impact of individual-typological features of musicians' on the effectiveness of their performances.

More specifically, all Jungian types of temperament can be found among musicians (D. Kirnarska): extroverted (confident, open, able to show their best in front of a large audience, stable; becomes overexcited if performing on stage with insufficient preparation) and introverted (prone to fantasy and the constant search for new meanings, subjective interpretation). There are mental (typically stable, but sometimes overly academic performance), sensory (passionate, but occasionally emotionally unstable performance) and intuitive (subtle play, but sometimes the interpretation is not understood by the audience) introverts.

According to the typology of Ivan Pavlov, E. Yorkina characterizes temperaments of musicians: choleric - explosive; sanguine – a fighter; phlegmatic - inert; melancholic - sensitive and so on. E. Fedorov finds that the following patterns can be observed during musical performances: choleric musicians are in a state of emotional arousal on the stage, resembling a "pre-fever", more often than other types; phlegmatic performers fall into a state of creative apathy more often. Musicians with a weak nervous system – melancholics – have the hardest time overcoming stage fright. Based on the description of psychological types of temperament by W. Merlin, I. Poluboyaryna proposed her own classification of temperament characteristics of young musicians, in which she distinguishes the strengths and weaknesses that significantly affect the creation of musical images during the concert.

Most researchers argue that performance musicians of any type of temperament can succeed in their musical careers by forming their own individual style, which would compensate for the biological shortcomings of their temperament. Such styles are formed during professional training. Its effectiveness depends on the consideration of individual typological characteristics of personality, which implies the need of an individual approach to each artist, using a variety of educational methods and techniques.

Key words: temperament, the psychological factor, musical art.

УДК 371.104.1

Ксенофонтов Сергій Савович,
доктор медичних наук, професор,
Мукачівський державний університет

МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ САМОНАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Робота присвячена вивченню суттєвої та ефективної методики навчання студентів на базовому етапі освіти. Доведено, що більшість студентів не мають «звички» до самостійної теоретичної професійної підготовки, що відображає низьку мотивацію до якісного навчання. Обґрунтовано, що механізм мотивації професійного саморозвитку особистості під час підготовки у виші уможливорює розробку необхідних процедур керування навчально-професійною діяльністю. Свідоме створення у навчальному процесі відповідних учбових ситуацій є необхідною педагогічною умовою досягнення мотиваційної напруги та формування професійного мислення майбутнього фахівця.

Ключові слова: мотивації самонавчання, професійне мислення, майбутній фахівець.

Постановка проблеми. Процес навчання є специфічно організованим взаємодійством, при якому відбувається передача теоретичних знань та практичних навичок від викладача студенту з метою формування останнього як освіченої людини. Головним завданням вищої сучасної школи на складному та важкому сьогоденному етапі є визначення і обґрунтування моделі фахівця-педагога, фахівця-гуманітарія майбутнього [1, 2]. Підвищення якості підготовки майбутніх фахівців, формування у них стійкої мотивації до самонавчання, до

безперервної самостійної професійної освіти у подальшому професійному житті, є одним із факторів забезпечення необхідної особистісної конкурентоспроможності на сучасному ринку праці. Аналіз мотиваційної складової професійного саморозвитку та можливостей її діагностування засвідчує, що цей процес є складним та багатоплановим. Суть дидактичного процесу складається з мотивації студента до навчання, алгоритму функціонування його навчально-пізнавальної діяльності, та алгоритму діяльності